

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

חשד גניבה,

ודין עד שמסרב להעיד בטענה שהוא נוגע בדבר

תיק ממונות מס' 249-תשס

נושא הדין

התובע, מנהל מוסד, טוען שהנתבע, סוכן של חברה למוצרי חלב, גנב מוצרי חלב של חברה אחרת מהמוסד במשך תקופה ארוכה של עשר שנים, ושווי הסחורה הנגובה מגיע לסכומים גדולים. הוא טוען שחוקר פרטי תיעד את הגניבה שעשה הנתבע.

הנתבע מודה שאכן לקח סחורה מהמוסד, אך עשה כן כחמש פעמים במשך שבועיים וחצי בלבד, ולא במשך עשר שנים כפי שטוען התובע. עוד הוא טוען שלקח את הסחורה מהמוסד עפ"י בקשתו של מנהל המשק במוסד, וזאת כדי להביא את הסחורה לביתו של מנהל המשק. לא היתה לו כל כונה של גניבה, והיה משוכנע שהדבר בסמכותו של מנהל המשק.

התובע משיב שמנהל המשק לא היה בעל הבית, ולא היתה לו סמכות להורות על הוצאת סחורה מהמוסד, ולדעתו עשה קנוניה עם הנתבע כדי לגנוב מהמוסד.

התובע מבקש לזמן לעדות את מנהל המשק לשעבר אך הוא כתב לביה"ד כי איננו יכול להופיע מסיבות בריאות. עוד הוא כותב שמאחר שהוא עד פסול - מכיון שפוטר מעבודתו במוסד מבלי ששולמו לו פיצויים, והוא נוגע לענין, מה גם שלטענת הנתבע הוא גנב - אין הוא מחוייב עפ"י דין להעיד. לעצם הדברים שנטענו ע"י הנתבע בביה"ד כותב המנהל לשעבר שאכן אמת שהנתבע עבד בחלוקת מוצרים למוסד רק כשבועיים וחצי.

התובע משיב שחשד הגניבה כנגד העד המבוקש אינו מבוסס, וע"כ אין לפוסלו לעדות משום גנב, וגם משום נוגע אין הוא מבין מדוע ייחשב כנוגע בדבר. ומ"מ גם אם הוא עד פסול הוא מקבל עליו את עדותו. עוד הוא טוען שעפ"י חוק הבוררות מקבלים לעדות גם פסולי עדות. ב"כ העד משיב שמכיון שסילקו אותו בלי פיצויים כדי להשתיק את הענינים שיש כנגדו, אם ההנהלה פותחת אותם מחדש ממילא היא חייבת לשלם לו פיצויים, וע"כ הוא נוגע בדבר ועפ"י ההלכה הוא פסול לעדות. וכדי להכשירו לא די בקבלת התובע כדי להכשירו לעדות, אלא צריך שתהיה גם קבלה מצד הנתבע, וזאת לא היתה.

פס"ד ביניים

מכיון שלטענת העד המבוקש הוא נוגע בדבר, אין ביה"ד מחייב אותו לבוא לביה"ד להעיד, ועל התובע להציג את שאר ראיותיו לבי"ד.

השאלות לדין

- א. נגב בשוגג האם חייב.
- ב. עד שטוען שהוא נוגע בדבר ופסול לעדות, האם חייב להעיד מן הדין.
- ג. קבלו עליהם בעלי הדין קרוב או פסול לעדות, האם מצווה העד להעיד.

תשובה

א. במשנה ז"ק עט א נתנו לזכורות זנו וכו' הגזיהו או שהוליאו מרשות הצעלים ומת חייב. ופרש"י זל"א נתנו גנב לזכורות זנו וכו' - והם היו מצורים שהוא שלו (נ"י שם צדעת רש"י) - מחייב גנב בקנין שלוחיו. וכתב הנ"י דלפי דברי רש"י ז"ל גנב חייב, משום דכהן הוא שלוחו. ואע"ג דקיי"ל אין שליח לד"ע היינו היכא דשליח ידע במלתא דאיסורא, דאיכא למימר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, אבל הכא ליכא למימר הכי ומחייב שולחו. וכתבו האחרונים ז"ל דאינו נכון וכו'. ויש שפירשו חייב דקתני ר"ל הכהן חייב לשלם וכו', וכתב הרא"ה ז"ל דזה נכון. ע"כ.

הרי לפנינו מחלוקת ראשונים בשליח שגנב ולא ידע שגניבה היא משום שסבר שהוא של המשלח, מי חייב בגניבה, המשלח או השליח. לדעת רש"י המשלח חייב, ובאופן כזה יש שליח לד"ע. ולעת נ"י והרא"ה השליח חייב ולא המשלח, דגם באופן כזה אומרים אין שליח לד"ע. והש"ך חו"מ סי' שמח ס"ק ו הביא מחלוקת ראשונים זו והכריע להלכה כהנ"י. אמנם בקל"ה"ח סי' כה ס"ק א הביא הראשונים הנ"ל ומדבריו מבואר שלא נחלקו אלא לענין המשלח אם הוא חייב או פטור, אבל השליח שגנב בשוגג פטור לד"ה, דלא אמרו אדם מועד לעולם לרצות שוגג כמזיד אלא דוקא גבי מזיק משום רצוי דקרא דכתיב פלע תחת פלע, אבל בגניבה וגזילה לא מרבינן שוגג כמזיד. ולדברי קל"ה"ח ז"ל שמ"כ הנ"י שהכהן או השומר חייב, כוונתו דוקא כשהגניבה בידו. ועיי"ש שמ"מ אין לפוטרו כשלא ידע מדין אונס, דהא חזקה כל מה שתחיי אדם הוא שלו, וא"כ לא היה לו ליקח מבית בעליו. ועיי' דבר אברהם ח"א סו"ס כ שביאר דעת הראשונים שהשליח אינו חייב שכיון שהיה שוגג ולא נתכוין לשם גניבה אינו נעשה גנב אע"פ שמשך (ועיי' תוס' ז"ק אה ב ד"ה בשבח שאם הגזלן אינו מתכוין לקנות אינו קונה).

והנה בצרייתא פסחים לא צ האוכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש וכו'. וצגמי' שם לצ א איבעיא להו כשהוא משלם לפי מידה משלם או לפי דמים משלם. כל היכא דמעיקרא שויא ארבעה זוזי ולבסוף שויא זוזא לא תצעי לך דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים דלא גרע מגזלן וכו'. וכתב הכ"מ תרומות סוף פ"י דהכא לאו בגזלן עסקינן דהא בשוגג אכלה לתרומה. וכתב המחנ"א שלא נעשה גזלן כיון שאינו מתכוין לקנותה. אמנם לדעת הרמב"ם והנ"י מעשה גזלן גם אם נתכוין בתורת שאלה, כיון שמ"מ נתכוין לקנותה. ועיי' מרחשת ח"צ סי' לב ענף ג אות ב, וברכת שמואל ב"מ סי' ט וסי' לה.

וובצבא שהמשלח אינו חייב, עיי' קהלות יעקב קדושין סי' לו אות ג צביאור דברי הריטב"א קדושין מצ ב ש"ס היה השליח שוגג אין שליח לדבר עבירה ואין המשלח חייב לפי שהשליחות היתה בטעות ובטלה השליחות. ועיי' אבי עזרי מעילה פ"ז ה"ה שהוכיח שכן דעת הרמב"ם.

ובנידון דידן שהנתבע מודה שלקח את הסחורה כמה פעמים והציאה לציתו של מנהל המשק עפ"י בקשתו, אלא שטוען שסבר שאין זו גניבה, אם נכונים דבריו יכול לפטור עצמו כדעת הסוצרים ש"ס גנב בשוגג פטור, וגם לדעת הסוצרים שחייב, כפי הצנת המחנ"א, הרי זה דוקא כשנתכוין לקנות הגניבה לכל הפחות בתורת שאלה, אבל במקרה זה היה רק שליח להעביר לציתו של המשלח ולא נתכוין לקנותה, ואין מקום לחיבו. אך אם נכונה טענת התובע שהנתבע עשה קנוניה עם מנהל המשק, גם אם היה שליח שלו לגנוב, אין שליח לד"ע והשליח חייב.

ב. חיובו של עד להעיד בצית דין מפורש צרמב"ם עדות פ"א ה"א ובש"ע חו"מ סי' כח סעי' א: כל מי שיועד עדות לחצירו וראוי להעידו ויש לחצירו תועלת צעדו חייב להעיד אם יתבענו שיעיד לו. ופסק הרמב"ם טו"י פ"ה ה"ז שכופין על דין זה. ובלשון הש"ע מפורש שחיוב זה הוא דוקא צעד שראוי להעידו, אבל עד שהוא פסול לעדות אינו חייב להעיד, וכ"כ רש"י שצעות ל א שקרוב או פסול אינו ראוי להיות עד ואינו בכלל הכתוב והוא עד (ולא כהמרדכי שצעות סי' תשם שהציא הרמ"א בש"ע סי' כח סעי' ב צדעה ראשונה שגם קרוב חייב להעיד כשיש תועלת צעדו שדוקים לפיו את טענות הלדדים יפה יפה). ולפיכך נוגע בדבר שהוא פסול לעדות, אם משום חשש משקר לפי דעת הסמ"ע והש"ך ר"ס לו, או משום שהוא קרוב אלל עצמו לפי הנתה"מ סי' לד ס"ק א, אינו חייב להעיד.

ומכיון שהעד המצוקש בנידון דידן טוען שהוא נוגע בדבר, ומנמק את דבריו בכך שפוטור מעבודתו צמוסד צלי לקבל פיזויים כדי להשתיק את הענין, ומכיון שהמוסד אינו עומד צהסכס ומוליא את כל הענין החולה, חוזרת צביעתו מהמוסד לתשלום פיזויים, וכמלא צצעדותו צענין הוא נוגע, ופסול. אי"כ לטענתו אינו מלווה צעדות וא"א לכופו להעיד, שגם צענין כזה קיים הכלל שהמוליא מחצירו עליו הראיה, משום ש"הולאה" אינה רק הולאה ממון אלא גם חיוב שרואים לחייבו לצוא למקום מסויים והוא אינו רונה לצוא, כדוגמת נתבע שאינו רונה לילך אחר התובע להתדיין צעירו, שאינו חייב אלא התובע הולך אחר הנתבע, וציאר הגר"א בש"ע חו"מ סי' יד ס"ק יח שהוא מטעם הממע"ה.

ג. ברמז"ן ור"ן שזעוה לז ח הוזזז דזרי הירושלמי שזס קבלו עליהס זעלי הדין עדות של קרוב אז פסול אינו עובר זזס לא יגיד וולז כהשזות יעקב ח"ז סי' קמו שהזיא הפת"ש ס"ק ז שזובר זלא יגיד, ועיי' זרכי יוסף סי' כז ס"ק ז שקבלת זעלי הדין אינה נותנת עליו שס עד זלא חייב לקיים מה שהעיד עליו ככל תנאי שזממון. זמנס זקלוה"ח ס"ק ג ונתה"מ ס"ק ז כתבו שז"מ חייב להעיד מזד השזת אזידה.

ולפיכך זנידון דידין שהעד לא רולה לזוז ולהעיד משזס שכנראה חושש שעלול להיזק מעדותו זזיי"ד, אי אפשר לכופו להעיד, שהרי לדזריו הזז נוגע זדזר ואינו מזווה זזס לא יגיד, וגס על מזות השזת אזידה ז"ז לכופו לקיים כיון שעלול להיזק ממנה, וכזר כתז הרמז"ן זקונטרס דינז דגרמי שהכוזש עדותו פטור מכיון שחיוזו להעיד הזז מדין גמילות חסדים וזס אינו רולה לטרוח ולהליל אינו חייב, עיי' פסקי דיין ירושלים כרך ז עמ' עט. ומה שזוען הזזזע שעפ"י חוק הזוררות מקבלים לעדות גס מי שפסול לעדות עפ"י דיין, וזף ניתן לחייבו ולזללו לזוז ולהעיד, אין זית הדין נזקק לכך, מכיון שעפ"י ההלכה אי אפשר לחייבו.